

Office of the Principal and Vice Chancellor

PROF MANDLA MAKHANYA
MOTLATSI WA TJHANSELARA LE HLOOHO YA
UNISA
PUO YA KAMOHELO LE PULO
Puo ya selemo le selemo ya bo 19 ya
Sehopotso sa Steve Biko

La 14 Lwetse 2018, ZK Mathews Great Hall, Unisa

- Mohlomphehi MoPresidente Cyril Ramaphosa, Presidente ya Riphabliki ya Afrika Borwa
- Mofumahadi Zanele Mbeki, Mofumahadi wa Pele wa mehleng wa Riphabliki ya Afrika Borwa
- Letona Naledi Pandor, Letona la Thuto e Phahameng le Thupelo
- Nkosi Patekile Holomisa, Motlatsi wa Letona la Mesebetsi
- Monghadi Andries Nel, Motlatsi wa Letona la Kopanelo ya Puso le Merero ya Botjhaba
- Mofumahatsana Tembi Majola, Motlatsi wa Letona la Eneji
- Monghadi Mondli Gungubele Motlatsi wa Letona la Ditjhelete

- Monghadi Trevor Manuel, Modulasetulo wa Old Mutual Limited le Letona la mehleng la Ditjhelete le Mofumahatsana Maria Ramos
- Monghadi Sakhi Simelane, Modulasetulo wa Khansele ya Unisa, le Mofumahadi Simelane, le ditho tsohle tsa Khansele ya Yunivesithi tse teng kwano
- Mofumahadi Mandu Makhanya
- Mofumahadi Nontsikelelo Biko
- Monghadi Nkosinathi Biko, Mohlomathisi le Motsamaisi wa Phethahatso wa Letlole la Steve Biko, le Mofumahadi Sello Biko, le ditho tse ding tsa lelapa la ha Biko tse teng kwano
- Mohlomphehi moAmbasadara Bene M'Poko, Ambasadara ya Democratic Republic of the Congo le Hlooho ya Diplomatic Corps ho Afrika Borwa
- Bahlomphehi, ma Ambasadara le Makhomishenara a Phahameng a teng mona
- **Marena:**
  - **Nkosi Zanelizwe Dalindyebo**
  - **Nkosi Xhanti Sigcawu**
  - **Nkosi Ahlangene Sigcawu**
  - **Nkosi Mziwoxolo Tyhali**
  - **Mofumahatsana Mandlakazi Sigcawu**
  - **Nkosana Patrick Ntsohi**
- Monghadi Ishmael Mkhabela, Modulasetulo wa Letlole la Steve Biko, le Mofumahadi Mkhabela, le ditho tse ding tsa Letlole tse teng kajeno
- Ngaka Brigalia Bam, Modulasetulo wa Letlole la Thabo Mbeki, le ditho tse ding tsa Letlole tse teng kajeno

- Ditho tsa Phethahatso ya Yunivesithi le bookamedi bo atolositsweng ba teng mona
- **Baemedi ba Mehlang ba Yunivesithi:**
  - Moahlodi Bernard Ngoepe, Tjhanselara ya Unisa ya Mehlang le Mopresidente wa Moahlodi wa Makgotla a Leboya le Borwa ba Gauteng, le Mofumahadi Daphne Ngoepe, le ditho tse ding tsa lekgotla tse teng kwano
  - Prof Barney Pityana, Hlooho le Motlatsi wa Mehlang wa Tjhanselara le Mofumahadi Dimza Pityana
  - Prof Neo Mathabe, Motlatsi wa Mehlang wa Tjhanselara le Moprofesara wa Unisa
- Baemedi ho tswa ho mmuso wa naha, porofense le lehae le ditsi tsa Kgaolo ya 9 tse leng teng
- Baemedi ho tswa ditsing tse fapaneng tsa thuto, mekgatlo le matlole ba leng teng
- Ditho tsa setjhaba sa bodumedi tse leng teng
- Baemedi ho tswa mekgeng e fapaneng ya dipolotiki ba leng teng
- Ditho tsa Setjhaba sa Kgwebo tse leng teng
- Ditho tsa setjhaba sa Yunivesithi tse leng teng
- Baemedi ho tswa mekgatlong e fapaneng ya baithuti ba leng teng
- Baetapele ba SRC ya rona ya naha le diSRC tsa diyunivesithi tse re amanang le tsona
- Baetapele ba mekgatlo ya basebedi ho tswa Unisa le naheng ya borona
- Baemedi ho tswa ditheong tse fapaneng tsa boraditaba ba leng teng

- Ditho tse hlomphehang tsa mokgopi
- BoMme le bontate

Sebakeng sa Yunivesithi ya Afrika Borwa le molekane wa rona, e leng Letlole la Steve Biko, ke thabetse ho le amohela Puong ena ya nalane ya Selemo le Selemo ya lekgetlo la 19 ya Sehopotso sa Steve Biko mantsibuyeng ana. Re le dumedisa bohle ka moya wa boAfrika wa ubuntu.

Selemo le selemo re tshwara dipuo tsena tsa sehopotso, mme naha le lefatshe dia lemoha le ho nka karolo ka tsela tse fapaneng ho hopoleng seemahale sena sa kwakwariri sa molwanedi wa tokoloho, e leng Steve Biko. Sena se re bolella hore e ne e le setho sa lelapa, setjhaba sa habo, mokgatlo wa habo – ho rona bohle – le hore bophelo ba hae ke testamente e tiileng, ya nalane ya hae, e dulang e sa fetolwe ke ho feta ha nako.

Steve Biko e ne e le e mong wa balwanedi ba bohlokwahadi ntweng e kgahlanong le puso ya kgethollo ya apartheid. Setumo sa hae se pakwa ke nnete ya hore, dilemo tse fetang tse mashome a mane kamora polao ya hae, lentswe la hae le ntse le utlwahala ho tloha melokong ho isa melokong e meng, le ntse le aha dipuisano le ditshekatsheko naheng ya rona, kontinenteng ya rona, le ditjhabeng tsa lefatshe.

Kahoo, o tla utlwisisa ha ke re ke tlotla ho nna ho leboha lelapa la Biko le Letlole la Steve Biko bakeng sa tshebedisanommoho e thusitseng puo ena ya bohlokwa ya sehopotso hore e hole selemo le selemo. Unisa e thabela ho bapala karolo ya yona kgolong le phahamisong ya mohopolo wa Biko wa Black Consciousness le tumelo ya hae ho mahlakore a setjhaba ka mananeo a metse le thusano. Ho lelapa la Biko le Letlole la Biko, re le tiisetsa hore boitlamo ba lona bo tebileng le meya ya lona ya

phano e kgolo ho selekane sena re di leboha le ho di hlompha ho menahane.

Ka ho tjho jwalo, boMme le bontane, nka etsa phoso, ha re kopane mona kajeno ho tla hopola Steve Biko dilemong tse leshome le motso o le mong kamora polao ya hae e soto ke mmuso wa kgethollo, ha nka se le hopotse ka balwanedi ba tokoloho ba sa tswa re siya ba akgang Mama Zondeka Sobukwe, Mama Winnie Madikizela-Mandela, Bra Hugh Masekela, Letona Zola Skweyiya, Prof Willie Kgositsile, Moambasadara George Nene, radinepe ya hlomphehang haholo Ntate Sam Nzima le bahale bohle ba rona ba ntwana ya kgethollo ba siileng lefatshe selemong se fetileng. Ba bangata haholo mme ke taba e nyahamisang haholo. E boetse ke dilemo tse mashome a mane esale Ntate Robert Mangaliso Sobukwe a hlokaletse le dilemo tse leshome esale Mama Miriam Makeba a re siya. Le leng le le leng la mabitso ana a lokela ho re hopotsa ka matla hore tokoloho ha e ya tla ha bobebe. Baetapele ba bangata ba ile ba utlwa bohloko le ho sotlwa hampe; bongata ba bona ba lahlehelwa ke maphelo, mme ba hlokisa malapa a bona bontate, boMme, bomalome, bommangwane, bara le baradi.

Ha re kopane mona, re boetse re hopotswa ka dilemokgolo tse tshwayang maphelo a babatsehang a Mama Albertina Sisulu le Mopresidente Nelson Rolihlahla Mandela ba ka beng ba keteka dilemo tsa bona tsa bo100 tsa tswalo selemong sena. Ka mokgwa o tshwanang, e nyalana le keteko ya Unisa ya ho falla ha yona Motse Kapa ho ya Pretoria ka 1918. Mabitso ohle a tlotlehang le maphelo ao ke sa tswa a bitsa – le a mang a mangatangata – ke ditshupo tse hlomphehang tsa dikgato tsa leeto la rona le leholo le maiteko a rona a sa fetoheng a ho fihlella toka ya setjhaba.

Ha re le mona mmoho bosiuung bona, re lemoha diphephetso tse kgolo tsa setjhaba le moruo tse re shebaneng le tsona kajeno le maemo a sa tsitsang a lefatshe ao re leng ho ona. Jwalo ka naha, re eme mateanong a ditsela, re tseba hore diqeto tseo re di nkang, ebang ke bomonng kapa jwalo ka sehlopha, di tla betla tsela ya naha ya rona mme di bolelle lefatshe hore hore na ikemiseditse le ho kgona ho phethahatsa ditshepiso tsa tokoloho le demokrasi ya rona kapa tjhe. Mookotaba le mantswe a tswang diyunivesithing tsa rona, metseteropong, mahaeng, makeisheneng, dipolasing le dibakeng tsa boipeho, a re se seke ra sebeletsa toka ya setjhaba hanyane mme ra phahamisa kopano ya setjhaba; taba ke hore bobedi di tsamaya mmoho. Ariel Dorfmann, ha a fana ka Puo ya Nelson Mandela ka 2010, o fupere moelelo wa tsomo ya rona ya toka ha a re, “[Re] ka se etsolle tshenyoye ya nako e fetileng empa re tlameha ho sebeletsa ho etsolla tshenyoye ho bokamoso. Re tlameha ho bonahatsa ka diqeto tsa rona hosane hore re ithutile ho tswa ho ditlhoriso le dibe tsa dilemo tse fetileng.”

Ha re tswelapele ka mosebetsi wa ho aha setjhaba, re lokela ho hopola

bohlokwa bo sa hlakolweng ke nako ba mohopolo wa Steve Biko wa Black Consciousness, o neng o lemoha boleng ba ho tshwarela, ba botho le bo matlafatsang ba kelello ya motho jwalo ka sesebediswa se matla sa ho lebisa setjhaba ho kaho ya naha – ka ho re potlakisa jwalo ka bareri ba bokamoso ba rona le baetapele ba leeto le lebang bokamosong boo.

Mohlomphehi, Mopresidente Ramaphosa, ke wena ya sehlohlolong sa riphabliki ya rona, mme bohle re sebetsa le wena ha o re etella pele tseleng ena. Re itlametse ho tobana le ho hlola diphephetso tsohle tsa rona. Kahoo ho loketse hore re mamele wena bosiuung bona, haholo hobane Black Consciousness e ne e le karolo e kgolo ya nalane ya hao ya dipolotiki dilemong tsa pele tsa bolwanedi ba hao dipolotiking.

Ka mantswe ao, baeti ba rona ba kgabane, boMme le bontate, ke kopa hore rona bohle ba mona le ba latetseng puo ena ka mekgwa ya sekwalekwale ya dikgokahanyo hore re amoheleng Mohlomphehi, Mopresident Ramaphosa, ha a tsamaya le rona leetong la kgopolo Puong ena ya bo19 ya Sehopotso ya Selemo le Selemo ya Steve Biko. Ha ho qalehe mekete ya menahano mme eseka dipuisano di ka tswelapele le ho hola le kante ha holo ena!

Kea leboha.